

ти юридичну кваліфікацію певної поведінки із зазіхання на конституційні права і свободи особи, тобто надають відповідь на запитання щодо її незаконності з позицій кримінального права.

7. Кримінально-правові гарантії прав і свобод особи призначені конкретизувати зміст відповідних конституційних гарантій. Завдяки законодавству про кримінальну відповідальність здійснюється охорона значущих для особи цінностей, установлюються чіткі галузеві санкції за порушення конституційних прав і свобод, чим і забезпечується їх реальність. Установлення змісту кримінально-правових гарантій надає можливість чітко відмежовувати правомірну поведінку службових осіб, пов'язану з обмеженням прав і свобод особи, від їх порушень, тобто злочинів.

8. Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що конституційні та кримінально-правові гарантії є взаємодоповнюючими елементами загального механізму належної реалізації особою наявних прав і свобод. Визнання Конституції України Основним Законом не зменшує значення кримінально-правових гарантій, завдяки яким задекларовані цінності отримують предметний та найсуворіший захист.

С. Р. Дутчак, здобувач НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ НАЗВИ БЛАНКЕТНОЇ НОРМИ «ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА» (ст. 141 КК УКРАЇНИ) ЇЇ ЗМІСТУ

У тезах у контексті вирішення питання відповідності назви норми, передбаченої ст. 141 КК України, її змісту аналізується поняття «права пацієнта». Зроблено висновок, що назва норми є ширшою та охоплює набагато більше порушень, ніж включено до диспозиції цієї статті. Внаслідок виявлених вад кримінально-правової охорони прав пацієнта пропонується внести зміни до чинного КК України.

В тезисах в контексте решения вопроса соответствия названия нормы, предусмотренной ст. 141 УК Украины, ее содержанию анализируется понятие «права пациента». Сделан вывод, что название нормы шире и охватывает гораздо больше нарушений, чем включено в диспозицию этой статьи. Вследствие выявленных недостатков уголовно-правовой охраны прав пациента предлагается внести изменения в действующий УК Украины.

The notion of «patient rights» has been analyzed in the theses in the context of solving the problem of Art 141 of the Criminal Code of Ukraine content compliance with its title. It

has been concluded that the name of the rule is wider and covers a lot more violations than the amount included in the disposition of this article. Due to the revealed disadvantages of patients rights' criminal legal protection it has been proposed to amend the current Criminal Code.

Статтею 141 КК України («Порушення прав пацієнта») передбачено кримінальну відповідальність за проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки. Очевидно, що конструкція «порушення прав пацієнта» охоплює значно ширше коло порушень, ніж це передбачено ст. 141 КК України.

Так, правове поняття «порушення прав пацієнта» логічно охоплює низку порушень, що визначені на міжнародному та національному рівнях.

Права пацієнта містяться самостійним блоком у міжнародних приписах, гарантовані на рівні Європейської хартії прав пацієнта, Європейської соціальної хартії, Лісабонської декларації про права пацієнта, Конвенції про права людини та біомедицину. Основні принципи, що свідчать про підходи до розуміння прав пацієнтів, визначені у цих документах. Це – людська гідність, самовизначення, фізична та психічна недоторканність та захист, повага до конфіденційності, повага до моральних, культурних і релігійних цінностей, можливість захисту власного здоров'я на тому рівні, наскільки це дозволяють існуючі заходи лікування й профілактики хвороби, тощо.

Зокрема, за Європейською хартією прав пацієнта визначені такі права пацієнта, як: 1) право на профілактичні заходи; 2) право на доступність допомоги; 3) право на отримання інформації; 4) право на інформовану згоду; 5) право вибору; 6) право на конфіденційність; 7) право на повагу до часу пацієнта; 8) право на допомогу, яка відповідає прийнятим стандартам якості; 9) право на безпеку; 10) право на використання сучасних технологій; 11) право на усунення надмірного болю; 12) право на індивідуалізоване лікування; 13) право на скаргу; 14) право на отримання відшкодування завданої шкоди.

На рівні вітчизняного законодавства права пацієнтів гарантовані Конституцією України, частково закріплені у ст. 6 Закону України «Про основи медичної допомоги» (далі – Основи) та у Цивільному кодексі України (далі – ЦК).

Аналіз актів вітчизняного законодавства дає підстави говорити, що в Україні пацієнт має право на: 1) життя (ст. 27 Конституція України, ст. 281 ЦК); 2) медичну допомогу (ст. 49 Конституції України, ст. 284 ЦК, п. «д» ст. 6, п. «а» ст. 78 Основ); 3) свободу вибору (ст. 284 ЦК, п. «д» ст. 6, статті 34, 38 Основ); 4) особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України, ст. 289 ЦК, статті 42, 43 Основ); 5) медичну інформацію (статті 32, 34 Конституції України, ст. 285 ЦК, п. «е» ст. 6, ст. 39 Основ); 6) медичну таємницю (статті 32, 34 Конституції України, ст. 286 ЦК, статті 39¹, 40, п. «г» ст. 78 Основ); 7) чуйне ставлення, на дії і помисли, що ґрунтуються на принципах загальнолюдської моралі, з боку медичних і фармацевтичних працівників (п. «г» ст. 78 Основ, п. 2 ч. 1 Клятви Гіппократа); 8) допуск інших медичних працівників (ч. 1 ст. 287 ЦК, п. «к» ст. 6 Основ); 9) допуск членів сім'ї, опікуна, піклувальника (ч. 1 ст. 287 ЦК, п. «к» ст. 6 Основ); 10) допуск нотаріуса та адвоката (ч. 1 ст. 287 ЦК, п. «к» ст. 6 Основ); 11) допуск священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду (ч. 2 ст. 287 ЦК, п. «к» ст. 6 Основ); 12) повну інформованість і добровільну згоду на медико-біологічний експеримент (ч. 3 ст. 28 Конституції України, п. 3 ст. 281 ЦК, ст. 45 Основ); 13) донорство крові та її компонентів (ст. 290 ЦК, ст. 46 Основ); 14) трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів як на спеціальний метод лікування (ст. 47 Основ); 15) штучне запліднення та імплантацію ембріона (п. 7 ст. 281 ЦК, ст. 48 Основ); 16) застосування методів стерилізації (п. 5 ст. 281 ЦК, ст. 49 Основ); 17) добровільне штучне переривання вагітності (п. 6 ст. 281 ЦК, ст. 50 Основ); 18) зміну (корекцію) статевої належності (ст. 51 Основ); 19) незалежну медичну експертизу (п. «й» ст. 6, розділ 9 Основ); 20) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди (п. «і» ст. 6 Основ); 21) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я (п. «и» ст. 6 Основ); 22) оскарження неправомірних рішень і дій працівників закладів та органів охорони здоров'я (статті 40, 55, 56 Конституції України, п. «ї» ст. 6 Основ).

Не всі вказані порушення вимагають криміналізації, і питання передбачення кримінальної відповідальності за їх вчинення – це воля законодавця. Проте у цьому контексті повною мірою залишається незрозумілим, чому саме порушення правил проведення випробування лікарських засобів було виділено у самостійний склад злочину, передбаченого окремою статтею КК України, та відмежоване від решти порушень прав пацієнтів.

Вочевидь, це сталося внаслідок відмови від ідеї криміналізації усіх порушень прав пацієнтів у межах одного складу злочину. Така позиція, як вбачається, зумовлена тим, що низка складів «медичних» злочинів є формальними за конструкцією об'єктивної сторони, а низка – злочинами з матеріальним складом, як, зокрема, і діяння, передбачені ст. 141 КК. Утім, тяжкі наслідки могли бути б розміщені у межах однієї статті КК, а наслідки, у тому числі тяжкі, – у відповідних частинах статті, в яких мали б міститися кваліфікований та особливо кваліфікований склади такого злочину.

Однак через вади законодавства, яким регламентується сьогодні порушення прав пацієнтів, цього не допустили з таких причин. Поняття порушення прав пацієнтів розшироване, як вказувалося вище, у низці нормативних актів. При цьому регламентація всіх видів «медичних злочинів» деталізована на рівні опису об'єктивної сторони у межах відповідних диспозицій. Хоча, як вказувалося вище, норма у КК могла бути б й одна, проте сьогодні це неможливо через відсутність законодавчого волевиявлення на прийняття законодавчого акта про захист прав пацієнтів¹. У такому випадку у КК України могла б міститися одна бланкетна норма, яка відсилала б до положень, закріплених у нормі спеціального закону, а самі наслідки порушення відповідного права вже містилися б у відповідній частині норми КК.

Як вбачається, назва ст. 141 КК України не повною мірою відповідає її змісту, оскільки вона є значно ширшою, охоплює значно більше порушень, ніж включено до диспозиції цієї статті. У майбутньому доцільно (у разі прийняття спеціального закону стосовно захисту прав пацієнтів), щоб ситуація з конструкціями, якими криміналізується порушення прав останніх, змінилася б. Отже, з урахуванням нагальної необхідності модернізації КК України і скорочення кількості складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК України, положення норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення прав пацієнтів, буде доцільно сформулювати як універсальну бланкетну норму КК, що відсилатиме до спеціального закону про порушення прав пацієнтів. Наслідки порушення прав пацієнта залежно від визначення їх тяжкості мають бути відображені на рівні кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів відповідного злочину у тій самій статті Особливої частини КК України.

¹ Про права пацієнтів : проект Закону України від 6 грудня 2007 р. № 1132 // Офіц. сайт Верхов. Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1132&skl=7. – Заголовок з екрана.